

2024-2025
9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
2. Dönem 1. Yazılı / 3. TEMA KONU TEKRARI

EDEBÎ DİL	GÜNLÜK DİL
✓ Sözcüklere birden fazla anlam yüklenebilir.	✓ Günlük iletişimde kullanılır.
✓ Mecazlıdır.	✓ Doğaldır.
✓ Estetik bir beğeniye hitap eder.	✓ Resmî bir tarz içermez.
✓ Ahenklidir.	✓ Esnek bir dildir.

MEB kitabındaki "Eskici" hikâyesinde edebî dil örneklerine bakalım:

Hasan vapurda oyalandı; gırl gırl işleyen vinçlere, üstleri yazılı cankurtaran simitlerine, kurutulacak çamaşırlar gibi iplere asılı sandallara, ... bakarak çok oyalandı.

... yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu. Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi bir sert düğüm, hep susuyordu.

Aynı hikâyedeki günlük dil kullanımlarına örnek verelim:

— Çiviler ağzına batmaz mı senin?
Eskici başını şaşkınlıkla işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan'ın yüzüne baktı:
— Türk çocuğu musun be?..
— İstanbul'dan geldim!
— Ben de o taraflardan... İzmit'ten!

AÇIK İLETİ / ÖRTÜK İLETİ

Açık İleti:	Örtük İleti:
✓ İletinin açık ve anlaşılır şekilde ifade edildiği iletilerdir.	✓ İletinin açıkça ortaya konmadığı, örtülü ifade edildiği iletilerdir.
✓ Cümlede görünenin ötesinde başka bir anlam yoktur.	✓ Okur, örtül iletiyi sezgisi ve yorumuyla anlar.

MEB kitabındaki “Hasta” hikâyede açık örtük iletilere bakalım:

Tevfik Efendi yatağa uzanmış, bu tatlı yaşayışı sanki yudum yudum içiyor, inleyerek, gözlerini bayıltarak nasıl düştüğünü anlatıyor.

Yazılıda şöyle bir metin verilse ve sorulsa: Bu metinde edebî dile, günlük dile, açık iletiye, örtük iletiye örnekler gösteriniz. Nasıl cevap verelim?

(Metin MEB kitabındaki “Harika Çocuk” adlı hikâyeden)

... Bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım. Dönecektim ki kapı yanında duran büyükçe bir tahta sandığın içinde onu gördüm. Peynir ekmekle domates yiyordu. Kirli, kıvrır kıvrır sarı saçları vardı. Makine yağıyla kararmış yüzü, içlerinden aydınlanan harikulâde yeşil gözleri...

— Matbaacı abiyi mi aradınız?

— Evet.

— Az evvel kâat kestirmiyeye gitti. Gelecek.

Edebî dil:

“Kirli, kıvrır kıvrır saçları vardı.” (Betimleme, sanatsal söyleyiş, ahenkli...)

“...içlerinden aydınlanan harikulâde yeşil gözleri...” (Mecazlı ifade, betimleme...)

Günlük dil:

“Bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım.”

“Peynir ekmekle domates yiyordu.”

“— Matbaacı abiyi mi aradınız? / — Evet. / — Az evvel kâat kestirmiyeye gitti. Gelecek.”

Açık ileti:

“Bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım.”

“Dönecektim ki kapı yanında duran büyükçe bir tahta sandığın içinde onu gördüm. Peynir ekmekle domates yiyordu.”

Örtük ileti:

“içlerinden aydınlanan harikulâde yeşil gözleri...”

KURMACA METİN (SANATSAL METİN)

✓ Gerçek hayatın bire bir aktarımı olmayan, gerçek hayattan esinlenerek yazarın hayal gücü ile yeniden tasarlanan metinlerdir.

✓ Sanat amacı ön plandadır.

✓ Gerçek dünyayı olduğu gibi aktarma kaygısı yoktur.

✓ Hikâye, roman, masal, destan, tiyatro, şiir vb. türler...

MEB kitabındaki “Eskici” hikâyesinden:

Artık erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli hem yaslı dinliyordu; geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu.

Bu metinde yazar, gerçeği olduğu gibi anlatmak amacıyla değil. Anlattığında gerçeklikten yola çıksa bile onu kendi hayal gücüyle şekillendirmiş. Kullandığı edebî dil, bunu gösteriyor.

Aşağıdaki metinler ise kurmaca metin değil:

Hayır diyememenin hayata büyük yan etkileri vardır. Bu büyük yan etkiler hemen kendini hissettirmese de bir süre geçtikten sonra omuzlarınıza binebilir.

Eskişehir bozgunundan sonra düşmanla teması keserek iki yüz kilometre geri çekilmiş ve Sakarya cephesini kurmuştu. Bu cephe yüz kilometre genişliğinde ve yirmi kilometre kadar derinliğinde idi.

HİKÂYEDE KAVRAMLAR VE YAPI UNSURLARI

Tema (izlek):

Bir metindeki en temel duygu ya da düşünce

Konu:

Bir metinde ele alınan durum, olaydır.
Temaya göre daha kapsayıcıdır.
“Metinde ne anlatılıyor?” sorusunun cevabıdır.

Olay Örgüsü:

Hikâyedeki olayların art arda, sıralı bir akış içinde ifade edilmesidir.

Serim-Düğüm-Çözüm Bölümleri: Bir hikayenin genel planıdır.

Serim: Olaya giriş yapılan bölümdür. Kişiler, olay, mekân bu bölümde ifade edilir.

Düğüm: Çatışmanın ortaya çıktığı bölümdür. Okurda merak uyandırılır.

Çözüm: Düğüm bölümündeki çatışma çözülür. Olay sonuçlandırılır.

Çatışma:

- ✓ Hikâyede merak unsurunu oluşturan anlaşmazlık, karmaşa, karşıtlık ve gerilim durumudur.
- ✓ Kişiler arası uyumsuzluktan, anlaşmazlıktan; mekânın, koşulların ortaya çıkardığı zorluklardan, kişilerin duygularından vb. kaynaklanabilir.

Zaman: Hikâyede olayın gerçekleştiği dönem, an, mevsim ya da gün vb.

Mekân: Hikâyede olayın gerçekleştiği çevre

Kişi (Şahıs) Kadrosu: Hikâyede olayları yaşayan kişiler

Anlatıcı:

✓ Olayı veya durumları okuyucuya anlatan kişi

Birinci kişi anlatıcı: “ben/biz” diliyle anlatım

Üçüncü kişi anlatıcı: “o/onlar” diliyle anlatım

Anlatıcının Bakış Açısı:

1. Gözlemci (Müşahit) Bakış Açısı (Üçüncü kişi anlatıcı):

Anlatıcı, olayları yalnızca tanık olduğu, gördüğü kadarıyla aktarır.

2. Hâkim (İlahi / Tanrısal) Bakış Açısı (Üçüncü kişi anlatıcı)

Anlatıcı olaylara tümüyle hâkimdir.

Olayların nasıl gelişeceğini, arka planını ve kişilerin duygularını, dile getirmedikleri düşüncelerini de aktarır.

3. Kahraman (Ben) Bakış Açısı (Birinci kişi anlatıcı)

Anlatıcı, olayın kahramanların biridir ve olayları kendi açısından aktarır.

(Bu yapı unsurları, roman için de geçerlidir. Hatta diğer anlatmaya bağlı metinlerde de vardır. Yani destanda, efsanede, masalda, fabloda, halk hikâyesinde ve hatta divan şiirinde olay anlatan bir nazım biçimi olan mesnevide...)

Şimdi bu unsurları metin üzerinde gösterme alıştırmaları yapalım:

İşe kalkarken Zeynep “Osman’ım.” dedi, “Sen git otur gayrı. Atı başkası götürsün.”

Osman, “Olmaz, Zeynep teyze.” dedi, “Ben götürürüm. Hiç yorulmadım.”

Atı elinden alınca Osman oturup hüngür hüngür ağlamaya, “Ben yorulmadım. Vallahi yorulmadım.” demeye başladı. Bir kocakarı “Bindirin ata şunu. Düşsün de atın ayağının altına, görsün.” dedi. Osman: “Vallahi düşmem, billahi düşmem. Ben yorulmadım ki!” Bindirdiler. Bindirdiler ya, Osman’ın üç dönüşten sonra başı dönmeye başladı. Kendini sıkıyor. ... Sonra Zeynep gene su getirip başına döktü. Tam tepedeki güneşe karşı durup gölge etti.

(Sarı Sıcak / Yaşar Kemal)

Tema:

Konu:

Olay örgüsü:

Şahıs Kadrosu:

Mekân:

Zaman:

Anlatıcı:

Anlatıcının Bakış Açısı:

Çatışma:

EK BİLGİ

Bunlara ek olarak bir hikâyedeki kişilerin, ruhsal ve fiziksel özellikleri, niyetleri, davranışlarının sebepleri, kullandıkları sözlerin anlamları vb. gibi durumlar da yazılı sorusu olarak karşımıza gelebilir.

Hatta Maarif Programı'nın mantığı çerçevesinde, verilen bir hikâye ile ilgili bakış açınızı belirtmeniz ve kendinizi ifade etmeniz için şu tip sorular da sorulabilir:

- Bu hikâyede olay akışında hoşunuza giden/sizi rahatsız eden bir bölümü gerekçesiyle yazınız.*
- Bu hikâye metninde yazar siz olsaydınız ne gibi değişiklikler yapardınız, açıklayınız.*
- Bu hikâye metninde ... kişisine ... davranışına karşılık olarak neler söylemek isterdiniz, yazınız.*

Vb.

HİKÂYE TÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

- ✓ Hikâyede bir olay, kişi, zaman, mekân unsurlarına bağlı olarak anlatılır.
- ✓ Hikâyede anlatılan olay, gerçekleşmiş ya da gerçekleşebilecek niteliktedir.
- ✓ Hikâye, kurmaca bir metindir; anlatılanlar, yazarın hayal gücüyle tasarlanmıştır.
- ✓ Hikâyede “öyküleyici” ve “betimleyici” anlatım teknikleri kullanılır.

Öyküleme: Sıralı bir akışta bir olay anlatılması

Betimleme: Kişi, mekân gibi unsurların görsel bir izlenim oluşturacak şekilde verilmesi

HİKÂYE TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

✓ Hikâye türünün dünya edebiyatında ilk örnekleri: *Decameron Hikâyeleri* (Giovanni Boccacio-14. yüzyıl)

✓ Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi öncesinde hikâye türüyle benzerlikler içeren türler var:

Destanlar

Dede Korkut Hikâyeleri

Masallar

Mesneviler

Halk hikâyeleri

Cenknameler

✓ Türk edebiyatında **Batılı anlamda hikâye türünün ilk örnekleri** Tanzimat Dönemi'nde görülmeye başlanır: *(Bu örnekler geleneksel Türk anlatılarıyla benzerlikler içerdiği için Batılı tekniğin tam olarak başarıyla uygulandığı eserler değil, sadece ilk örnekler)*

Müşamarename (Emin Nihat)

Kıssadan Hisse (Ahmet Mithat Efendi)

Letaif-i Rivayat (Ahmet Mithat Efendi)

✓ Türk edebiyatında **Batılı tekniğe uygun ilk hikâyeler:**

Küçük Şeyler (Samipaşazade Sezaî) *(Bu eser de Tanzimat Dönemi'nde)*

✓ Millî Edebiyat Dönemi'nde hikâyecilik gelişmiştir.

Bu dönem Türk hikâyesinin konuları; Anadolu, Kurtuluş Savaşı, Türk tarihi, yanlış Batılâşma...

✓ Millî Edebiyat Dönemi'nde Türk hikâyeciliğinin önemli yazarları:

Ömer Seyfettin *(Kaşığı, Bomba, Bahar ve Kelebekler, Yalnız Efe...)*

Refik Halit Karay *(Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri)*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu *(Millî Savaş Hikâyeleri)*

Halide Edip Adivar *(Dağa Çıkan Kurt, Harap Mabetler)*

CUMHURİYET DÖNEMİ HİKÂYESİ

✓ Cumhuriyet'in ilk yıllarında konular: Kurtuluş Savaşı, cumhuriyet rejiminin ilanıyla başlayan toplumsal değişimler, Anadolu coğrafyası...

✓ Türk hikâyeciliğinde 1930'lardan sonra kişisel duygu ve düşünceleri ele alan hikâyeler yaygınlaşır:

Sait Faik Abasıyanık

Sabahattin Ali

Memduh Şevket Esendal

✓ Türk hikâyeciliğinde İkinci Dünya Savaşı'ndan yani 1940'lı yıllardan sonra değişen sosyal ve ekonomik koşullar, hikâyelerde yeni konular ortaya çıkarır:

Köyden kente göç

Köyün ve köylünün yaşadığı zorluklar

Sanayileşmenin geçim sıkıntısına etkisi

İşçi ve işveren ilişkisi

Fabrikalaşma

(Sosyalist bakış açısıyla ele alınan bu konular daha sonra “toplumcu gerçekçi sanat anlayışı” olarak anılacak)

İnsanın iç dünyası

Milli ve manevi değerler

✓ 1940’lı yıllardan sonra öne çıkan hikâye yazarları:

Talip Apaydın

Orhan Kemal

Tarık Buğra

Peyami Safa

Bahaeddin Özkıış

Hikâye metinleri üzerinden konuşalım:

Hüseyin Bey, epeyce huysuz ve öfkeli bir adam olmakla beraber herifin bu tavrına pek o kadar kızmadı. Kızmaya da lüzum yoktu. Çünkü biz, İzmir’e eğlenmeye gidiyorduk. İşgalden beri bu ilk defa İzmir’e inişimizdi. Onun için neşemizden içimiz içimize sığmıyordu.
(*Millî Savaş Hikâyeleri* / Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

Bu parçaya bakarak neler söyleyebiliriz:

Başka bir hikâye parçası:

— Ooo... Gel bakalım! Sen mi oldun bekçi?

Ve gururunu okşayacak şekilde karşılayarak ona sandalye verdi. Ali, sandalyeye azametli kuruluşu, bacak bacak üstüne atışıyla sanki eski fabrikasına, onun süklüm püklüm hâlini bilen parke taşlarına, dekovil raylarına filan “Ben artık sizin bildiğiniz iki paralık amele değilim. Adam oldum.” demek istiyordu. O gün geç vakte kadar kapıcı Recep’le ahbaplık ettiler. Bu arada fabrika başustasıyla ve ötekilerle de tanıştı. Vaktiyle çalıştığı iplikhanenin asık yüzlü ustası elini nezaketle sıktı, muvaffakiyet diledi.
(Mahalle Bekçisi Ali / Orhan Kemal)

dekovil: raylarının aralığı 60 cm. ya da daha az olan küçük demiryolu

HİKÂYE TÜRLERİ: DURUM HİKÂYESİ VE OLAY HİKÂYESİ

OLAY HİKÂYESİ (KLASİK HİKÂYE / MAUPASSANT TARZI HİKÂYE)	DURUM HİKÂYESİ (KESİT HİKÂYESİ / ÇEHOV TARZI HİKÂYE)
• Esas unsur, “olay”dır. • “Serim-düğüm-çözüm” bölümleri vardır. • Olay, sürpriz bir sonla bitirilir. • Kişi tanıtımı, betimleme, olay anlatımı vardır. Temsilcileri: Ömer Seyfettin Refik Halit Karay Reşat Nuri Güntekin	• “Olay” ikinci plandadır. • “Serim-düğüm-çözüm” bölümleri yoktur, belirsizdir. • Hikâyenin sonu, okurun hayal gücüne bırakılır. • Ruhsal çözümlemeler, duygu ve düşünceler ön plandadır. Temsilcileri: Sait Faik Abasıyanık Memduh Şevket Esendal Tarık Buğra

ŞİİR

- ✓ Şiir, kendisine has bir edebî tür.
- ✓ İmge ve çağrışımlarla kurulur.
- ✓ Duyguları aktarmayı önceleyen bir metin türüdür.
- ✓ Şiirin kendisine özgü söyleyişi vardır.
- ✓ Türk edebiyatının farklı dönemlerinde farklı şiir anlayışları ortaya çıkmıştır.

Şiirde kendisine özgü, imgeli söyleyiş nasıl oluyor, bakalım:

Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapına
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.

...

Bir kuş sesi gelir dudaklarından;
Gözlerin, gönlümde açan nergisler.
Düşen öpüşlerdir dudaklarından
Mor akasyalarda ürperen seher.

(Serenat / Ahmet Muhip Dıranas)

ŞİİRDE TEMA

- ✓ Şiirde tema, şiirin arka planındaki temel duygudur.
- ✓ Bir şiirin “tema”sı; ayrılık, özlem, aşk, huzursuzluk, kendinden kaçış, dostluk ... olabilir.

Sineme vurduğun ne yaman oktur
Daha n’ideceksin bundan ziyâde

Tema:

Ey unutuş! kapat artık pencereni,
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni;
Çıkmaz artık sular altından o dünya.

Tema:

ŞİİRDE ÖLÇÜ

Hece Ölçüsü:

- ✓ Dizelerin hece sayısı bakımından eşitliğine dayanır.
- ✓ Halk şiirinde en çok 7’li, 8’li, 11’li kalıpları kullanılmıştır.
- ✓ Hece ölçüsünde dizelerin belli yerlerinde durulmasına “durak” denir.
- ✓ Durak, sözcük ortasında olmaz.

Ezel kâtipleri tahrir edince
Benim ikbalimi kara yazmışlar
Aşıkî mâşuka taksim edince
Beni bir vefasız yâre yazmışlar

tahrir etmek: kayda geçirmek, yazmak

Aruz Ölçüsü:

- ✓ Türk şiiri geleneğinde divan şiirinde, Tanzimat, Servetifünun dönemlerinde, Fecriati şiirinde kullanılmıştır.
- ✓ Arap edebiyatı kaynaklıdır.
- ✓ Dizelerdeki hecelerin açıklık kapalılık bakımından altlı üstlü hizada birbirine denk olmasıdır.
- ✓ Kısa heceler nokta (.) uzun heceler çizgi (–) ile gösterilir.

Bu mülkün far/kı yok bir teng/-nâdan

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Niçün nûr in/miyor artık / semâdan

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün

(Yahya Kemal)

Serbest Ölçü:

✓ Hece ölçüsü ya da aruz ölçüsü ile yazılmayan yani ölçüsüz şiirler için "serbest ölçü" ifadesi kullanılır.

Beni hatırladıkça

Ara sıra gönlümü al.

Sokakta görünce gülümse,

Yanıma yaklaş,

Az elin elimde kal.

Evine misafir geleyim,

Kahvemi sen pişir.

Taze doldurulmuş sürahidan

Bir bardak su ver

Yetişir.

(Yetişir / Ziya Osman Saba)

(Dizelerde hece sayıları birbirine eşit değil, dolayısıyla ölçü yok.)

ŞİRDE NAZİM BİRİMİ

✓ Şiirde anlam bütünlüğünü sağlayan, şiiri oluşturan en küçük dize topluluğudur.

Mısra (Dize): Ölçülü ve anlamlı, bir satırlık nazım birimidir.

Beyit: Aynı ölçüde olan ve anlamca bir bütünlük oluşturan ve iki dizeden oluşan nazım birimidir.

Dörtlük: Dört dizeden oluşan nazım birimidir.

Bent: Şiiri oluşturan dize kümeleri üç, beş ya da daha fazla dizeden oluşursa bunlara genel olarak "bent" adı verilir.

REDİF

✓ Dize sonlarında anlamları ve görevleri aynı olan ek ya da sözcüklerdir.

- Ek hâlinde redif
- Sözcük hâlinde redif

(Dize sonunda redif olması şart değildir.)

✓ Redif bulmak için bir sözcüğün ekini ve kökünü doğru ayırmak gerekir.

Derununda muzır derdi olanlar Derd-i gam araken safa bulanlar		
Can şikârın olsun yürü naz ile Sür zevk ü safayı şimdi saz ile Sen yeşiller giy de salın naz ile		
Gönül gamlı iken gülünmez imiş Bu duman haşre dek silinmez imiş		
Zenginin yediği baklava börek Kahvaltıya eder keteli çörek		

KAFİYE (UYAK)

✓ Dize sonlarındaki ses benzerlikleridir.

✓ Kafiye bulunmadan önce redif olup olmadığına bakılmalıdır.

✓ Dize sonlarında hem redif hem kafiye olabildiği gibi redif olmayıp sadece kafiye de bulunabilir.

Yarım Kafiye: Dize sonlarında tek ses benzerliği

Tam Kafiye: Dize sonlarında iki ses benzerliği

Zengin Kafiye: Dize sonlarında en az üç ses (üç ya da daha fazla) benzerliği

Cinaslı Kafiye: Yazılış ve okunuşları aynı ancak **anlamları farklı** kelime ve kelime gruplarının mısra sonunda tekrarı ile oluşan kafiye

Aşkın yürekte yâresi Pes olmuşum avaresi Ya Rab bu derdin çaresi Bilsem nedendir bilmezem		
Çaresiz derdime dermanım yok mu Menzile varacak kervanım yok mu		
Her gelip geçtikçe sana yol oldum Ağa oldun ben kapıda kul oldum		

Böylesi sevdiğin için Bir kördüğüm oldu için	<i>"için"ler farklı anlamalarda, farklı sözcüklerdir.</i>	<i>Cinaslı kafiye</i>
---	---	---------------------------

KAFİYE ÖRGÜSÜ (KAFİYE DÜZENİ / KAFİYE ŞEMASI):

✓ Şiirde dizelerin uyaklanış düzenini gösteren şemadır.

✓ Dize sonlarındaki ses benzerlikleri aynı harflerle gruplandırılarak bir şema oluşturulur.

Düz kafiye: aaaa, bbbb ... aa, bb, cc ... aaab	Çapraz kafiye: abab	Sarma (sarmal) kafiye: abba	Mâni tipi kafiye: aaba	Örüşük kafiye: aba - bcb - cdc - ded - ... e
--	-------------------------------	---------------------------------------	----------------------------------	---

Şiirdeki yapı unsurlarını şiir üzerinden hatırlayalım:

Lütfeyle ey sabah yeli Var haber ver yâre benden Bağrım deli bülbül deli Var haber ver yâre benden Aşkın şarabından kandım Mest oldum deliye döndüm Hasret ateşiyle yandım Var haber ver yâre benden Bilmem bana ne hâl oldu Kaddim büküldü dal oldu Yandı yüreğim tal oldu Var haber ver yâre benden	Tema:
	Nazım birimi:
	Ölçü:
	Kafiye örgüsü:
	Redif:
	Kafiye:

HİKÂYE VE ŞİİRİ YAPI UNSURLARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA

Şiirde Yapı Unsurları ✓ Bir şiirin yapısal unsurları; ölçü, nazım birimi, kafiye örgüsü, redif, kafiye. Ölçü Nazım birimi Kafiye örgüsü Redif Kafiye	Hikâyede Yapı Unsurları ✓ Bir hikâyenin yapısal unsurları; anlatıcı, bakış açısı, olay örgüsü, kişi, zaman, mekân. Anlatıcı Bakış açısı Olay örgüsü Kişi Zaman Mekân
--	--

Bu bilgileri metin üzerinde kısaca gösterelim:

UYANMA Bu akşam, bu تنها saati ömrün, Uzak servilerin arkasında gün. Bu güneş döşenmiş bahar bahçesi, Suyun uzaklaşan, yaklaşan sesi. Ve yanık türküsü dalda bülbülün Ateşten çemberi üstünde gülün. Ahmet Hamdi Tanpınar	Her dakika, Türk askerleri şehre biraz daha yaklaşıyordu. Balkondan şoförüne seslendi: “Otomobil hazır mı?” Fakat aşağıdan hiçbir ses ona cevap vermedi, yağmacılarla bozgun ve kaçak askerler arasına karışan bu adam çoktan otomobilini bırakıp gitmişti. Kumandan Filipos, aşağıya indi. Belediye dairesinin önünde bir müddet sağına soluna baktı. (<i>Millî Savaş Hikâyeleri</i> / Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
Ölçü: Nazım birimi: Kafiye örgüsü: Redif: Kafiye	Anlatıcı: Bakış açısı: Olay örgüsü: Kişi: Zaman: Mekân:

GEZİ YAZISI (Seyahatname)

- ✓ Gezip gördüğü yerlerin anlatıldığı yazılardır.
- ✓ Yazarın özenli ve sanatsal bir dil kullanması yönüyle **edebî nitelik** taşır.
- ✓ Bir gezi yazısı, konu alınan yerin coğrafi, kültürel, sosyal ve ekonomik özellikleriyle ilgili bilgiler içerir.
- ✓ Türk edebiyatında ilk seyahatname: **Miratü'l-Memalik (Seydi Ali Reis)**
- ✓ Türk edebiyatında en tanınmış seyahatname:

Seyahatname (Evliya Çelebi) (17. yüzyılda yazılmış, 10 ciltlik bir eser, abartılı bir anlatımı var.)

- ✓ Bir gezi yazısının yapı unsurları; **giriş, gelişme ve sonuç** bölümleridir.

- ✓ Bir gezi yazısında **açıklayıcı, betimleyici, öyküleyici anlatım biçimlerinden; tanımlama, örneklendirme, tanık gösterme, karşılaştırma, benzetme** gibi yöntemlerden yararlanır.

Açıklayıcı Anlatım:

- ✓ Bir konu hakkında bilgi vermeyi amaçlayan anlatımdır.
- ✓ Yazarın gezdiği yerlerle ilgili **bilgi verdiği bölümlerde** kullanılır.

Betimleyici Anlatım:

- ✓ Bir nesneyi, insanı, yeri zihinde görsel olarak canlandıracak ayrıntılara yer veren anlatımdır.
- ✓ Yazarın **gezdiği bir mekânı görsel ayrıntılarıyla anlatmasıdır**.

Öyküleyici Anlatım:

- ✓ Bir olay aktarmayı amaçlayan anlatımdır.
- ✓ Yazarın gezme sürecini, gezi esnasında yaşadığı bir olayı anlatmasıdır.

Bu anlatım biçimleri gezi yazısında nasıl oluyordu, hatırlayalım:

DOKUZ ŞEHİRLİ TEPEYE DOĞRU

Otobüsümüz Çanakkale vilayet binasının önünde bekledi bir süre. Grubumuzdan iki profesör, valiye kart bırakmaya gittiler. Otobüste otuz kişiyiz. Hep sabırsızlanıyoruz. Profesörlerden biri gülerek “Sabır, çocuklar, sabır!” diye sesleniyor.

...

Üstünde bulunduğumuz tepe, kazılardan çıkan topraklarla meydana gelmiş bir tümsektir. Karşımızda kocaman taşlardan bir sur görülüyor. Arkasında otlara, çalılıklara karışmış başka surlar, başka taş yığıntıları, inişli çıkışlı karmaşık bir manzara. İşte Troya harabeleri.

...

Karşımızdaki surlar 1870 yılında Heinrich Schliemann’ın Hisarlık köyünün bitişiğinde yaptığı kazılarda ilk defa meydana çıkan

oturma yeridir. Schliemann bu oturma yerinin Homeros'un İlyada Destanı'nda adı geçen "İlyon" veya "Troya" olduğuna inanmıştı.

(Mavi Anadolu / Azra Erhat)

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Tanımlama:

✓ Bir varlığın, kavramın ne olduğunu "Bu nedir?" sorusuna cevap olacak şekilde ifade etmek, tanımlama yöntemidir.

- *Pina, 70 - 80 santimetre boyunda, içi yarı beyaz, yarı kırmızı, sedefli büyük bir midyedir. Kumda dikine durur.*

Karşılaştırma:

✓ Birbirinden farklı durum, kişi, olay, kavramları ortak ya da farklı yönlerden ele almak, karşılaştırma yöntemidir.

- *Üç günlük evimizde yerleşmek Bodrum'un çıkış manzarasına bakmaktan daha eğlenceli geldi bize.*

Benzetme:

✓ Bir varlığın öne çıkarılmak istenen özelliğini, başka bir varlığa benzetme yoluyla ifade etmek, benzetme yöntemidir.

- *Bir yıl önce Gökova'ya geldiklerinde öyle bir koyda demirlemişler ki denize atılan her cisim altın ve gümüş kesilmiş gibi parlıyor, insan denizde bir yıldız gibi yüzüyormuş.*

Örneklendirme:

✓ Bir yargının ardında onu somutlaştıracak örneklere yer vermek, örnekleme yöntemidir.

- *Bunu tespit edebilmek için orada bazı yerlere isim takmışlar, mesela iki katlı kemerli bir harabeye saray diyorlar.*

Tanık gösterme:

✓ Bir düşünceyi güçlendirmek, inandırıcı kılmak için alanında söz sahibi bir kişinin düşünceyi destekleyen bir sözüne yer vermek, tanık gösterme yöntemidir.

- *Konya ilk bakışta kendini ele vermiyor. Biraz içe kapanık, biraz hoyrat. Tanpınar da "Konya, bozkırın tam bir çocuğudur. Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır." diyor Konya için.*

Sayısal verilerden yararlanma:

✓ Aktarılan bilginin, düşüncenin doğrulanması amacıyla sayısal bilgiler, istatistiki sonuçlar vermektir.

- Çevre kirliliği ve doğal kaynak sıkıntısı ile tehlikede olan dünyamızda, küresel olarak üretilen gıdaların üçte biri çöpe atılıyor. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), dünyada üretilen toplam gıda miktarının **%25-33'ünün** israf edildiğini bildirmiş.

Hikâye / Anı (Hatıra) / Gezi Yazısı (Seyahatname) / Deneme Karşılaştırması

..... ✓ Olay anlatımına dayalı bir edebî metindir. ✓ Öyküleyici ve betimleyici anlatım kullanılır. ✓ Bir anlatıcı, olay örgüsü, zaman, kişi, mekân unsurları vardır. ✓ Olay örgüsü, zaman, kişi, mekân unsurları kurgudur yani yazarın hayal gücünün ürünüdür. ✓ Olay hikâyesi ve durum hikâyesi vardır.	 ✓ Kişinin geçmişte yaşadığı ya da şahit olduğu olayları anlattığı bir yazı türüdür. ✓ Açıklayıcı, öyküleyici ve betimleyici anlatım kullanılır. ✓ Anlatıcı, yazarın kendisidir. ✓ Yazar, aktardığı olayların zamanını, yerini ve kişilerini de açıklar. Bunlar gerçekte var olan unsurlardır. ✓ Öğretici bir metin türüdür.
..... ✓ Kişinin gezip gördüğü yerleri anlattığı bir yazı türüdür. ✓ Açıklayıcı, öyküleyici ve betimleyici anlatım kullanılır. ✓ Anlatıcı, yazarın kendisidir. ✓ Yazar, kendi gezdiği yerler hakkında gerçeğe uygun biçimde açıklamalar yapar. ✓ Öğretici bir metin türüdür.	 ✓ Yazarın herhangi bir konudaki düşüncelerini kanıtlama amacı gütmeyen açıkladığı bir düşünce yazısıdır. ✓ Açıklayıcı, tartışmacı anlatım kullanılır. ✓ Öğretici bir metin türüdür.

Hangi metin hangi yazı türünden alınmış, bakalım:

Alexandria'da iki köylü bize eşlik ediyor. Palamutluklar arasında bu şehir öyle muazzam bir yüzey kaplıyor ki içinde kaybolmamak olanaksız.	
Dikkatlerini çoğaltanlar, şaşırmak ve tabiatıyla şaşakalmak (hayran olmak) imkânlarını kaybeden talihsiz kimselerdir. Böyleleri ne şaşırlar ne de şaşakalırlar.	
Namık ne cevap vereceğini bilemedi, neden sonra kendini güç bela tanıtabildi. Harp arkadaşı dalgınlığını mazur gösterecek söz bulamadı. "Ne kadar değişmişsin?" dedi ancak.	
1906 Temmuz'unda Londra'ya gittim; bir İngiliz ailesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım. Yalnız geziyordum ve çok okuyordum. Orada Abdülhak Hâmit'i bir iki defa gördüm, çok iyi hüsnükabul gösterdi lakin şiir tarafıma kayıtsız kaldı, ben de açılmak istemedim.	

✓ Bir gezi yazısında **hem öznel hem nesnel ifadeler** yer alır.

Öznellik: Bir yargının kişisel görüş içermesidir.

Nesnellik: Bir yargının kişisel görüş içermemesi, doğruluğunun ya da yanlışlığının kanıtlanabilmesidir.

• Dönemeçli çam ormanlarından yol gitgide yükseliyor. • Buralara İlyada Destanı olmadan gelmek çeşmeye testisiz gitmeye benzer. • Açık havada güzel bir sinema, panoramik perdesi var, ses tertibatı iyi. • Didyma'dan çıkan birçok heykel, kabartma; müzelere, çoğunlukla dış memleketlerdeki müzelere aktarılmıştır.	
--	--

